

सोशल स्टॉक एक्स्चेंज

वारंवार विचारले जाणारे प्रश्न (FAQs)

सामाजिक हेतूचे प्रधानत्व

१. सोशल स्टॉक एक्स्चेंज (SSE) म्हणजे काय?

उत्तर: सोशल स्टॉक एक्स्चेंज (SSE) हा विद्यमान स्टॉक एक्स्चेंजचा एक स्वतंत्र विभाग आहे, जो सामाजिक उपक्रम/उपक्रमांना (सामाजिक उपक्रमांविषयी अधिक तपशील जाणून घेण्यासाठी कृपया प्रश्न २ पहा) स्टॉक एक्स्चेंज यंत्रणेच्या माध्यमातून सार्वजनिक स्तरावर निधी उभारण्यास मदत करतो. SSE हे सामाजिक उपक्रम आणि निधी पुरवठादार यांच्यातील माध्यम म्हणून काम करेल व त्यामुळे या निधीपुरवठादारांना मोजता येण्याजोगा सामाजिक परिणाम घडवित असलेल्या व असे परिणाम नोंदविणाऱ्या सामाजिक संस्थांची निवड करण्यास मदत होऊ शकेल. ना-नफा तत्वावर चालणाऱ्या संस्थांसारखे ((Not for profit organizations - NPOs) विशिष्ट प्रकारचे उपक्रम SSE वर नोंदणी करू शकतात आणि आपल्या सामाजिक प्रभावाविषयीची माहिती सातत्याने जाहीर करण्यासाठी अंडरटेक करू शकतात. अशा NPOs ना SSEच्या माध्यमातून निधी उभारण्याचा पर्याय निवडायचा असो वा नसो, पण त्या सामाजिक परिणामासह आपली इतर माहिती स्टॉक एक्स्चेंजसमोर जाहीर करत राहू शकतात.

२. सोशल स्टॉक एक्स्चेंजच्या संदर्भात सामाजिक उपक्रम (Social Enterprise)

या संज्ञेचा अर्थ काय?

किंवा

कोणती संस्था स्वतःला सामाजिक उपक्रम म्हणवून घेऊ शकते?

उत्तर: सकारात्मक सामाजिक परिणाम साधणाऱ्या एखाद्या उपक्रमात कार्यरत आणि आपल्या सामाजिक हेतूचे प्रामुख्य जपणाऱ्या पुढील दोन प्रकारच्या सामाजिक उपक्रमांची दखल सोशलस्टॉक एक्स्चेंजकडून घेतली जाते

1. ना-नफा तत्वावर चालणाऱ्या संस्था (तपशीलासाठी कृपया प्रश्न ५ पहा)
2. नफा मिळविणारे सामाजिक उपक्रम (तपशीलासाठी कृपया प्रश्न ६ पहा)

सामाजिक हेतूचे प्रधानत्व जपण्यासाठी कोणत्याही संस्थेने (मग ती ना-नफा तत्वावर चालणारी संस्था अर्थात NPO असो वा नफ्यासाठी चालविला जाणारा सामाजिक उपक्रम अर्थात FPE असो)

ICDR नियमावलीतील 292E(2) या नियमनांतर्गत उल्लेखण्यात आलेले तिन्ही निकष पूर्ण करायला हवेत. थोडक्यात सांगायचे तर, या निकषांनुसार संबंधित संस्था 292E(2)(a) मध्ये सांगितल्या गेलेल्या उपक्रमांमध्ये कार्यरत असायला हवी आणि त्या संस्थेचे कार्य वंचित किंवा आपल्या अधिकार-सेवांचा संपूर्ण लाभ न मिळणाऱ्या लोकसंख्या गटांना किंवा केंद्र वा राज्य सरकारांच्या विकासाचे प्राधान्यक्रम पूर्ण करण्याच्या बाबतीत कमी कामगिरी नोंदविलेल्या क्षेत्रांना अनुलक्ष्यून असले पाहिजे.

त्याचबरोबर सामाजिक उपक्रम म्हणून ओळखले जाण्यासाठी संबंधित संस्थेच्या उपक्रमांतील ६७ टक्के कामे ही अनुलक्ष्यीत लोकसंख्येसाठी पात्र उपक्रमांसाठीच्या निकषांत बसणारी असली पाहिजेत, ही पात्रता पुढीलपैकी कोणत्याही एका मुद्द्याद्वारे निर्देशित होऊ शकेल:

- i. संस्थेच्या मागील लागोपाठच्या ३ वर्षांपासूनच्या सरासरी महसुलातील किमान ६७ टक्के भाग हा अनुलक्ष्यीत लोकसंख्येच्या सदस्यांना पुरविण्यात आलेल्या पात्र उपक्रमांतून उभारला गेलेला असला पाहिजे;
किंवा
- ii. अनुलक्ष्यीत लोकसंख्येच्या ज्या सदस्यांना पात्र उपक्रम पुरविण्यात आले आहेत अशा सदस्यांचे प्रमाण संस्थेच्या मागील लागोपाठच्या तीन वर्षांतील एकूण ग्राहकसंख्येच्या आणि/किंवा लाभार्थीच्या एकूण संख्येच्या किमान ६७ टक्के असले पाहिजे.
किंवा
- iii. अनुलक्ष्यीत लोकसंख्येचे सदस्य ज्यांना पात्र उपक्रम पुरविण्यात आले आहेत ते एकूण ग्राहक आधार आणि/किंवा एकूण लाभार्थ्यांच्या तात्काळ आधीच्या ३ वर्षांच्या सरासरीच्या किमान ६७ टक्के आहेत.

मात्र, कॉर्पोरेट फाउंडेशन्स, राजकीय किंवा धार्मिक संस्था किंवा उपक्रम, व्यावसायिक किंवा व्यापारी संघटना, परवडणारी घरे बांधणाऱ्या कंपन्या वगळून इतर पायाभूत सोयीसुविधा निर्मात्या आणि गृहनिर्माण कंपन्या यांना सामाजिक उपक्रम म्हणून ओळखल्या जाण्यास पात्र असणार नाहीत.

३. सामाजिक उपक्रमांसाठी कोणते किमान प्रतिवेदन (reporting) मापदंड अनिवार्य आहेत?

उत्तर: विकसित केल्या गेलेल्या आणि राबविल्या जात असलेल्या विविध राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय मापन चौकटींतील मापदंड निर्माण करणाऱ्या घटकांद्वारे किमान प्रतिवेदन मापदंड निर्माण करण्यात आले आहेत:

1. **विभाग १- धोरणात्मक हेतू आणि ध्येय निश्चिती करणे**

(अ) कोणता सामाजिक प्रश्न सोडवायचा आहे

(ब) समाजाच्या कोणत्या वर्गाला सेवा पुरविली जाणे अपेक्षित आहे

(क) समस्या सोडविण्यासाठी कोणता दृष्टीकोन वापरला जाणार आहे

2. **विभाग २-सामाजिक प्रभावाचे गुणपत्रक**

(अ) अपेक्षित लोकसंख्यावर्गाला किती प्रमाणात सेवा पुरविली गेली आहे

(ब) सरासरी व्यक्तिगत पातळीवर झालेल्या प्रभावाची तीव्रता

(क) उत्पन्न, सामाजिक समता आणि विविधतेची परिमाणे

3. **विभाग ३ -सर्वसाधारण माहिती**

(अ) प्रशासकीय मंडळाचे सदस्य

(ब) आधी झालेल्या फंडिंगचे

(क) आर्थिक व्यवहार, नोंदण्या

आणि परवाने

४. **कोणते सामाजिक उपक्रम सोशल स्टॉक एक्स्चेंज/स्टॉक एक्स्चेंजच्या माध्यमातून नोंदणीकृत होण्यास किंवा निधी उभारण्यास पात्र नाहीत?**

उत्तर: पुढील कारणांस्तव एखादा सामाजिक उपक्रम सोशल स्टॉक एक्स्चेंज/स्टॉक एक्स्चेंजच्या माध्यमातून नोंदणीकृत होण्यास वा निधी उभारणी करण्यास पात्र नसेल -

अ) संबंधित उपक्रमाचे प्रवर्तक, प्रवर्तकांचा गट किंवा संचालक किंवा सेलिंग भागधारक (नफ्यासाठी चालविल्या जाणाऱ्या सामाजिक उपक्रमांच्या बाबतीत) किंवा विश्वस्त यांच्या रोखबाजाराचा वापर करण्यास SEBI ने मनाई केली असल्यास;

ब) सामाजिक उपक्रम किंवा त्याच्या प्रवर्तकांपैकी किंवा संचालकांपैकी किंवा विश्वस्तांपैकी कुणीही जाणूनबुजून डिफॉल्टर झाले असेल किंवा फसवणुकीने कर्ज घेणारे असल्यास;

(क) संबंधित उपक्रमाच्या प्रवर्तकांपैकी किंवा संचालकांपैकी किंवा विश्वस्तांपैकी कुणीही फरार आर्थिक गुन्हेगार असल्यास;

(ड) संबंधित सामाजिक उपक्रम किंवा तिच्या प्रवर्तक किंवा संचालक किंवा विश्वस्तांपैकी कुणावरही गृहमंत्रालय किंवा केंद्र सरकारचे वा राज्य सरकारचे कोणतेही खाते किंवा धर्मादाय आयुक्त किंवा इतर कोणत्याही संवैधानिक मंडळाने कामकाज चालविण्यास किंवा निधीउभारणी करण्यास मनाई केली गेली असल्यास.

(इ) त्याचे प्रवर्तक किंवा संचालक किंवा विश्वस्त फरारी आर्थिक गुन्हेगार असल्यास;

(ई) सोशल एंटरप्राइझ किंवा त्याचे कोणतेही प्रवर्तक किंवा संचालक किंवा विश्वस्त यांना गृह मंत्रालय किंवा केंद्र सरकारच्या किंवा राज्य सरकारच्या किंवा धर्मादाय आयुक्त किंवा इतर कोणत्याही वैधानिक संस्थेच्या इतर कोणत्याही मंत्रालयाने त्यांचे उपक्रम राबविण्यापासून किंवा निधी उभारण्यापासून प्रतिबंधित केले असल्यास

५. सोशल स्टॉक एक्स्चेंजच्या संदर्भात ना-नफा तत्वावर चालणारी (Not for profit) संस्था कोणती?

किंवा

सोशल स्टॉक एक्स्चेंजच्या संदर्भात कोणत्या संस्थांना ना-नफा तत्वावर चालणारी संस्था म्हणता येईल?

उत्तर: ना-नफा तत्वावर चालणारी संस्था म्हणजे अशी संस्था जी सामाजिक उपक्रमास लागू होणारे निकष पूर्ण करते (कृपया प्रश्न २ पहा) आणि पुढील संस्थांपैकी एक असते:

- i. भारतीय विश्वस्त कायदा १८८२ (१८८२ चा २) अंतर्गत नोंदणीकृत झालेली धर्मादाय विश्वस्त संस्था;
- ii. संबंधित राज्याचे सार्वजनिक विश्वस्त स्टॅट्युटअंतर्गत नोंदणीकृत विश्वस्त संस्था;
- iii. सोसायटी नोंदणी कायदा १८६० (१८६० चा २१) अंतर्गत नोंदणीकृत धर्मादाय सोसायटी;
- iv. कंपनी कायदा, २०१३ (२०१३ चा १८) विभाग ८ अंतर्गत सामील करून घेण्यात आलेली कंपनी;
- v. SEBIद्वारे निर्दिष्ट इतर कोणतीही संस्था;

६. सोशल स्टॉक एक्स्चेंजच्या संदर्भात नफ्यासाठी चालविली जाणारी (For profit) सामाजिक संस्था कोणती?

किंवा

सोशल स्टॉक एक्स्चेंजच्या संदर्भात कोणत्या संस्थेला नफ्यासाठी चालविली जाणारी सामाजिक संस्था असे म्हणता येईल?

उत्तर: नफ्यासाठी चालविली जाणारी अर्थात फॉर प्रॉफिट संस्था म्हणजे अशी संस्था जी सामाजिक उपक्रम म्हणून (कृपया प्रश्न. २ पहा) ओळखली जाण्यासाठीचे निकष पूर्ण करते व पुढीलपैकी कोणतीही एक संस्था असते:

1. कंपनीज कायदा २०१३ अंतर्गत स्थापत झालेली, नफ्यासाठी चालणारी कंपनी व कंपनीज कायदा २०१३ (२०१३ चा १८) अंतर्गत समाविष्ट करण्यात आलेल्या कंपनीचा यात समावेश नाही;
2. नफ्यासाठी कार्यरत कॉर्पोरेट संस्था

७. ना-नफा तत्वावर चालणारी संस्था सोशल स्टॉक एक्स्चेंजच्या माध्यमातून कोणकोणत्या मार्गांनी निधी उभारू शकते?

उत्तर: ना-नफा तत्वावर चालणारी अर्थात नॉट फॉर प्रॉफिट संस्था सोशल स्टॉक एक्स्चेंजमध्ये नावनोंदणी केल्यानंतर सोशल स्टॉक एक्स्चेंजवर पुढील माध्यमातून निधी उभारू शकते.

- i) झीरो कुपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट (खासगी प्लेसमेंट किंवा सार्वजनिक स्तरावर जारी करण्याच्या माध्यमातून) जारी करणे
- ii) म्युच्युअल फंड योजनांच्या माध्यमातून (SEBI ने निर्देशित केल्यानुसार) दिलेल्या देणग्या
- iii) SEBI द्वारे भविष्यात निर्देशित केला जाऊ शकेल असा कोणताही इतर मार्ग

८. ना-नफा तत्वावर चालणाऱ्या संस्थेला सोशल स्टॉक एक्स्चेंजच्या माध्यमातून निधी उभारण्यासाठी नोंदणी करणे अनिवार्य आहे का?

उत्तर: होय, एखाद्या नॉट फॉर प्रॉफिट संस्थेने सोशल स्टॉक एक्स्चेंजच्या माध्यमातून निधी उभारण्यापूर्वी सोशल स्टॉक एक्स्चेंजमध्ये आपले नाव नोंदविणे अनिवार्य आहे.

मात्र, एखादी नॉट फॉर प्रॉफिट संस्था कायद्यांतर्गत परवानगी असलेल्या अन्य कोणत्याही मार्गाने निधी उभारू शकते, त्यासाठी तिचे सोशल स्टॉक एक्स्चेंजमध्ये नोंदणीकृत असणे आवश्यक नाही.

९. नॉट फॉर प्रॉफिट संस्थांच्या (NPO) संदर्भात सोशल स्टॉक एक्स्चेंजमध्ये नावनोंदणीसाठीचे निकष काय आहेत?

उत्तर: SEBI ने दिनांक १९ सप्टेंबर २०२२ रोजी जारी केलेल्या आपल्या पत्रकान्वये नॉट फॉर प्रॉफिट

संस्थेला सोशल स्टॉक एक्स्चेंजमध्ये नावनोंदणी करण्यासाठी लागणाऱ्या किमान आवश्यक गोष्टी निर्देशित केल्या आहेत. थोडक्यात, या निकषांमध्ये NPO ३ वर्षांपासून कार्यरत असणे अनिवार्य असणे, आयकर कायद्याच्या 12A/12AA/12AB विभागांमध्ये वैध प्रमाणपत्र प्राप्त असणे, वैध 80G नोंदणी, किमान रु. ५० लाख इतका वार्षिक खर्च आणि आदल्या वर्षी किमान रु. १० लाखांचा निधी संस्थेकडे असणे इत्यादी.

नॉट फॉर प्रॉफिट संस्थांची नोंदणी करून घेण्यासाठी अतिरिक्त आवश्यक निकष निर्देशित करण्याची परवानगीही सोशल स्टॉक एक्स्चेंजेसना देण्यात आली आहे.

१०. सोशल स्टॉक एक्स्चेंजमध्ये नावनोंदणी असलेल्या नॉट फॉर प्रॉफिट संस्थांसाठी सूचीमध्ये समाविष्ट होणे अनिवार्य आहे का?

उत्तर: ICDR नियमावलीच्या 292F नियमनांतर्गत सोशल स्टॉक एक्स्चेंजमध्ये नावनोंदणी असलेल्या नॉट फॉर प्रॉफिट संस्थांना सूचीमध्ये होणे अनिवार्य नाही, मात्र सोशल स्टॉक एक्स्चेंजच्या माध्यमातून निधी उभारणी करण्यापूर्वी सोशल स्टॉक एक्स्चेंजमध्ये नावनोंदणी करणे अनिवार्य असेल.

एखादी नॉट फॉर प्रॉफिट चालणारी संस्था सोशल स्टॉक एक्स्चेंजमध्ये आपले नाव नोंदविण्याचा पर्याय निवडू शकेल, मात्र त्या माध्यमातून निधी उभारणार नाही. अशी संस्था इतर माध्यमांद्वारेही निधी उभारणी सुरू ठेवू शकेल.

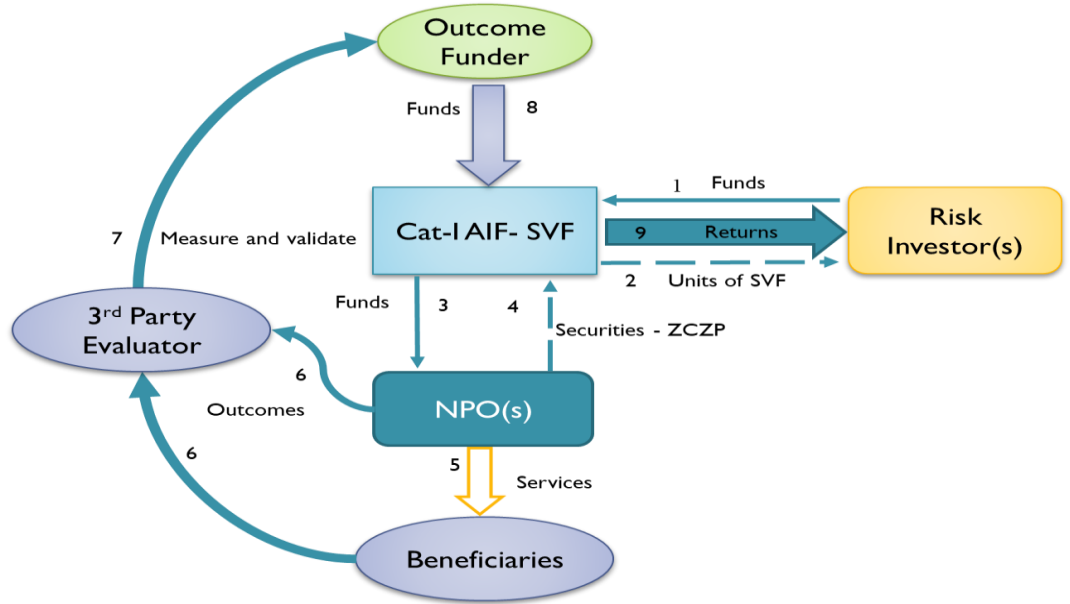
११. नॉट फॉर प्रॉफिट संस्थांसाठी सोशल स्टॉक एक्स्चेंज यंत्रणेच्या माध्यमातून कोणती संरचित वित्तीय उत्पादने उपलब्ध आहेत?

उत्तर: NPOs साठी वित्तउभारणीसाठी उपलब्ध असलेल्या सिक्युरिटीज/माध्यमांची यादी पुढीलप्रमाणे:

अ. **डेव्हलपमेंट इम्पॅक्ट बॉण्ड्स** – ही संरचित वित्तीय उत्पादने आहे, जिथे पूर्वसंमत दराने पूर्वसंमत सोशलमेट्रिक्सचे वा सामाजिक मापकांचे निकष पूर्ण करणारा एखादा प्रकल्प पूर्ण झाल्यावर त्या प्रकल्पाच्या सेवापुरवठादाराला दात्याकडून, ज्याला 'आउटकम फंडर्स' म्हणून ओळखले जाते, त्याच्याकडून अनुदान अर्थात ग्रॅण्ट प्राप्त होते.

DIB संरचनेचे प्राथमिक तत्व म्हणजे यात NPO कडून पूर्व-संमत सोशल मेट्रिक्सनुसार पूर्व-संमत खर्चात/दराने कामगिरी पूर्ण केली गेल्यानंतर ग्रॅण्ट दिली जाते. सोशल मॅट्रिक्सची उद्दीष्टे पूर्ण झाल्यावर ग्रॅण्ट देणारे दाते 'आउटकम फंडर्स' म्हणून ओळखले जातात. हे आउटकम फंडर्स काम पूर्ण झाल्यावर (पोस्ट फॅक्टो

तत्वावर) रक्कम अदा करत असल्याने NPOs ना आपल्या कामकाजाला अर्थपुरवठा करण्यासाठी निधीउभारणी करावी लागते. असा निधी पुरविणाऱ्यांना 'रिस्क फंडर' असे संबोधले जाते. रिस्क फंडर्समुळे संस्थेच्या कामकाजासाठी प्री-पेमेंट तत्वावर आगाऊ वित्तपुरवठा शक्य होतोच पण त्याचबरोबर हे रिस्क फंडर्स NPO द्वारे सोशल मेट्रिक्सचे निकष पूर्ण न होण्याची जोखीमही पत्करतात. या जोखीमच्या भरपाईपोटी रिस्क फंडर सर्वसाधारणपणे सोशल मेट्रिक्स पूर्ण झाल्यास एक लहानसा परतावा प्राप्त करतात.

१२. नफ्यासाठी चालविल्या जाणाऱ्या सामाजिक उपक्रमांना अर्थात फॉर प्रॉफिट सोशल एंटरप्राइजेसना सोशल स्टॉक एक्स्चेंजच्या माध्यमातून निधी उभारण्यासाठी नावनोंदणी करणे अनिवार्य आहे काय?

उत्तर: नाही, फॉर प्रॉफिट सामाजिक संस्थांना (profit social enterprise) SSE च्या माध्यमातून निधी उभारण्याआधी सोशल स्टॉक एक्स्चेंजमध्ये नावनोंदणी करण्याची गरज नाही. मात्र अशा सामाजिक संस्थांनी SSE च्या माध्यमातून निधी उभारण्यापूर्वी ICDR नियमावलीतील सर्व तरतुदींचे, AIF नियमनांचे (निधी उभारणीच्या मार्गासाठी लागू) पालन केलेले असले पाहिजे.

१३. एखाद्या फॉर प्रॉफिट सामाजिक संस्थेला सोशल स्टॉक एक्स्चेंजच्या माध्यमातून निधी उभारणी कशी करता येईल?

उत्तर: फॉर प्राफिट सामाजिक संस्थेला पुढील माध्यमांतून निधी उभारणी करता येईल -

अ. इक्विटी शेअर्स जारी करून (स्टॉक एक्स्चेंजच्या मुख्य बोर्ड, SME मंच किंवा इनोव्हेटर्स ग्रोथ प्लॅटफॉर्मपैकी जे माध्यम लागू असेल त्यानुसार)

ब. सोशल इम्पॅक्ट फंडसह एखाद्या पर्यायी इन्व्हेस्टमेंट फंडसाठी इक्विटी शेअर्स जारी करून

क. डेब्ट इन्स्ट्रुमेंट्स जारी करून

ड. SEBI द्वारे भविष्यात निर्देशित केल्या जाऊ शकणाऱ्या इतर कोणत्याही मार्गाने

जर फॉर प्रॉफिट सामाजिक संस्था त्या त्या प्रकरणातील आवश्यकतेनुसार स्टॉक एक्स्चेंजचे मुख्य बोर्ड, SME मंच किंवा इनोव्हेटर्स ग्रोथ प्लॅटफॉर्मवर इक्विटी शेअर्स जारी करत असेल तर त्या संस्थेला SEBI (ICDR नियमावली) २०१८ अंतर्गत संबंधित मंचासाठी अनिवार्य असलेले पात्रतेचे निकष पूर्ण करावे लागतील.

त्याचप्रमाणे, पर्यायी गुंतवणूक फंड अर्थात AIFs द्वारे इक्विटी शेअर्स जारी करण्यासाठी, डेब्ट सिक्युरिटीज इत्यादी जारी करण्यासाठी संबंधित संस्थेला SEBIच्या संबंधित नियमांचे पालन करावे लागेल.

१४. सोशल स्टॉक एक्स्चेंज मंचावर सामाजिक संस्थांनी जारी केलेल्या सिक्युरिटीजमध्ये किरकोळ गुंतवणूकदार गुंतवणूक करू शकतात का?

उत्तर: किरकोळ गुंतवणूकदारांना नॉट-फॉर प्रॉफिट

सामाजिक उपक्रमांनी मुख्य बोर्ड/अंतर्गत जारी केलेल्या सिक्युरिटीजमध्येच गुंतवणूक करण्याची परवानगी आहे. इतर सर्व प्रकरणांमध्ये केवळ संस्थात्मक गुंतवणूकदार आणि बिगर-संस्थात्मक

गुंतवणूकदारच सामाजिक उपक्रमांनी जारी केलेल्या सिक्युरिटीजमध्ये गुंतवणूक करता येईल.

१५. फॉर प्रॉफिट सामाजिक संस्था अल्टर्नेटिव्ह इन्व्हेस्टमेंट फंडमध्ये इक्विटी शेअर्स जारी करू शकतात का?

उत्तर: होय, एखादी सूचीबद्ध नसलेली फॉर-प्रॉफिट संस्था एखाद्या अल्टर्नेटिव्ह इन्व्हेस्टमेंट फंडमध्ये इक्विटी शेअर्स जारी करू शकते.

१६. माझ्या गेल्या वर्षीच्या उपक्रमांपैकी ६७ टक्के उपक्रम पात्र उपक्रमांच्या यादीतील एक किंवा त्याहून अधिक उपक्रमांत मोडत असतील, पण माझ्या लगतच्या मागील ३ वर्षांची सरासरी ६७ टक्क्यांहून कमी असेल तर मी नोंदणीसाठी पात्र ठरेन का?

उत्तर: नाही, जोवर तुमच्या ३ वर्षांतील उपक्रमांची सरासरी तुमच्या एकूण उपक्रमांच्या ६७ टक्के किंवा त्याहून अधिक भरत नाही तोवर तुम्ही नोंदणीसाठी अर्ज करण्यास पात्र ठरणार नाही.

१७. एखाद्या कॉर्पोरेट संस्थेच्या प्रवर्तकांनी प्रमोट केलेली एखादी NPO अर्ज करण्यास पात्र असेल का?

उत्तर: जर संबंधित NPO आपल्या ५० टक्क्यांहून अधिक निधीसाठी कॉर्पोरेटवर अवलंबून असेल तर अशी संस्था अर्ज करण्यासाठी पात्र असणार नाही.

NPO नोंदणी

१८. सोशल स्टॉक एक्स्चेंजमध्ये नोंदणी करण्यापूर्वी एखाद्या NPO ने कामकाजाची ३ वर्षे पूर्ण केलेली असणे आवश्यक आहे का?

उत्तर: होय, नॉट-फॉर प्रॉफिट संस्था सोशल स्टॉक एक्स्चेंजमध्ये नोंदणी करण्यापूर्वी ३ वर्षे कार्यरत असणे अनिवार्य आहे.

१९. संबंधित NPO ३ वर्षांपासून कार्यरत आहे हे दर्शविण्यासाठी कोणते पुरावे आवश्यक आहेत?

उत्तर: NPO ३ वर्षांपासून कार्यरत आहे हे दर्शविण्यासाठी सर्टिफिकेट ऑफ इन कॉर्पोरेशन आणि तीन वर्षांचे आर्थिक लेखापरीक्षण यांसारखी कागदपत्रे सादर करणे आवश्यक आहे.

२०. NPO दर्पण पोर्टलवर नावनोंदणी नसलेली एखादी NGO सोशल स्टॉक एक्स्चेंजवर आपली नोंदणी करू शकते का?

उत्तर: नाही, सोशल स्टॉक एक्स्चेंजवर नावनोंदणी करण्यासाठी NPO ची NGO दर्पण पोर्टलवर नोंदणी असणे अनिवार्य आहे.

२१. नोंदणीसाठी सादर करावयाच्या कागदपत्रांचे प्रमाणन कोण करणार ?

उत्तर: ही कागदपत्रांचे सीईओ किंवा प्रशासकीय मंडळाच्या कोणत्याही दोन अधिकृत सिग्नेटरीजद्वारे प्रमाणन होणे गरजेचे आहे.

२२. एखाद्या NPO ने SSE मध्ये नाव नोंदविल्यावर अशा संस्थेकडून त्यावर कोणताही संलेख सूचीबद्ध केला गेला नसतानाही तिला सर्व नियमांचे पालन करावे लागेल का?

उत्तर: होय, NPO ला SEBI (LODR) नियमावली २०१५ आणि त्यानंतरच्या सर्व परिपत्रकांनुसार लागू नियमांचे पालन करावे लागेल.

२३. हे केवळ भारतीय संस्थांसाठीच आहे की आंतरराष्ट्रीय NPO सुद्धा नोंदणी करू शकतात?

उत्तर: केवळ भारतीय संस्थाच सोशल स्टॉक एक्स्चेंजमध्ये नोंदणी करू शकतात.

२४. एखादी कॉर्पोरेट संस्था एका अधिकृत संघटनेच्या स्थापनेच्या माध्यमातून एखाद्या NPO ची प्रवर्तक राहिली असेल आणि त्यानंतर SSE वर त्या NPOची नोंदणी करू इच्छित असेल तर तिला असे करण्याची परवानगी आहे का ?

उत्तर: नाही, जर NPO साठी लागणारा बहुतांश निधी अशा कॉर्पोरेट संस्थेकडून येत असेल किंवा ती कॉर्पोरेट संस्था NPOच्या हेतूवर नियंत्रण ठेवत असेल तर अशी परवानगी दिली जाणार नाही.

२५. एखाद्या NPO ने आदल्या वर्षी SSEच्या माध्यमातून निधी उभारणी केली नसेल तर अशा NPO ला एका वर्षानंतर आपल्या नावनोंदणीचे नूतनीकरण करणे शक्य आहे का?

उत्तर: होय, NPO ने आदल्या वर्षी SSEच्या माध्यमातून पैसै उभारले नसतील तरीही एका वर्षानंतर अशी संस्था आपल्या नावनोंदणीचे नूतनीकरण करून घेऊ शकते.

मात्र त्यासाठी त्या संस्थेने आवश्यक ती सर्व माहिती जाहीर करण्याची प्रक्रिया पूर्ण केलेली असणे आवश्यक आहे.

२६. समजा, आम्ही SE म्हणून नावनोंदणी केली व पुढील वाटचालीत एखाद्या टप्प्यावर आम्ही एखाद्या मार्गदर्शक सूचनेचे पालन करण्यास अयशस्वी ठरलो, तर त्याचे संभाव्य परिणाम काय होतील?

उत्तर: कोणत्याही तरतुदी किंवा मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करण्यात अयशस्वी झाल्यास इतर सूचीबद्ध संस्थांप्रमाणेच, SEBI ला प्रशासकीय चेतावणी जारी करणे, SEBI कायद्याच्या चॅप्टर VIA अंतर्गत दंड आकारणे किंवा 11 च्या अंतर्गत कारवाई करणे यासारख्या अंमलबजावणी क्रिया सुरू करण्याचा अधिकार राखून ठेवते. प्रतिबंध आणि/किंवा दंडासाठी सेबी कायदा.

२७. फॉर प्रॉफिट सामाजिक संस्था निधीउभारणीसाठी झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्स जारी करण्यास पात्र आहेत का ?

उत्तर: नाही, झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्स हे केवळ सोशल स्टॉक एक्स्चेंजवर नोंदणीकृत नॉट-फॉर प्रॉफिट संस्थांद्वारे जारी केली जाऊ शकतात.

२८. कोणत्या नॉन-प्रॉफिट संस्था झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्स जारी करण्यास पात्र आहेत?

उत्तर: झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्स जारी करण्यासाठी नॉट फॉर प्रॉफिट संस्थांनी पुढील अटींची पूर्तता केली पाहिजे:

1. नॉट फॉर प्रॉफिट संस्था सोशल स्टॉक एक्स्चेंजवर नोंदणीकृत असली पाहिजे आणि
(ब) झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्सना एक विशिष्ट कालावधी असला पाहिजे आणि अशी इन्स्ट्रुमेंट्स केवळ निधी उभारणी दस्तऐवजांमध्ये निर्देशित विशिष्ट कालावधीमध्ये पूर्ण होणाऱ्या प्रकल्पासाठी किंवा उपक्रमासाठी जारी करता येतील आणि

(क)ज्या विशिष्ट प्रकल्पासाठी किंवा उपक्रमासाठी झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट जारी केले जात आहे तो प्रकल्प किंवा उपक्रम SEBI (ICDR) नियमावली, २०१८ च्या नियम 292E अंतर्गत निर्देशित पात्र उपक्रमांच्या यादीतील असले पाहिजेत.

२९. नॉट फॉर प्रॉफिट संस्था खासगीरित्या झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्स जारी करू शकतात का?

उत्तर: होय, सोशल स्टॉक एक्स्चेंजवर नोंदणीकृत नॉट- फॉर प्रॉफिट संस्था सिक्युरिटीज अँड एक्स्चेंज बोर्ड ऑफ इंडिया (अल्टर्नेटिव्ह इन्व्हेस्टमेंट फंड्स) रेग्युलेशन्स २०१२ मधील पात्र तरतुदीअंतर्गत खासगीरित्या सोशल इम्पॅक्ट फंड (फंड्स) द्वारे झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट जारी करू शकतात.

३०. एका नॉट फॉर प्रॉफिट संस्थेद्वारे सार्वजनिक पातळीवर झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट जारी करण्यासाठीची प्रक्रिया काय आहे?

उत्तर:

- i. एखादी नॉट-फॉर प्रॉफिट संस्था आपली नावनोंदणी असलेल्या सोशल स्टॉक एक्स्चेंजकडे निधी उभारणी दस्तऐवजाचा मसुदा, सोशल स्टॉक एक्स्चेंजद्वारे निर्दिष्ट शुल्कासह सादर करेल, त्याबरोबर सोशल स्टॉक एक्स्चेंजच्या यादीत आपले झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट दाखल करण्याची तत्वतः संमती मागणारी अर्ज सादर करेल.
- ii. सोशल स्टॉक एक्स्चेंज किमान २१ दिवस निधी उभारणी दस्तऐवजाचा हा मसुदा आपल्या वेबसाइटवर लोकांच्या प्रतिक्रियांसाठी उपलब्ध ठेवेल.
- iii. आवश्यकता भासल्यास सोशल स्टॉक एक्स्चेंजद्वारे नॉट-फॉर-प्रॉफिट संस्थेकडून स्पष्टीकरणही मागितले जाऊ शकेल.
- iv. निधी उभारणी दस्तऐवजाचा मसुदा सादर केल्यानंतर ३० दिवसांत किंवा सोशल स्टॉक एक्स्चेंजकडून नॉट-फॉर प्रॉफिट संस्थेकडून एखादे स्पष्टीकरण मागितले गेले असल्यास ते प्राप्त झाल्यानंतर, यापैकी आधी येणाऱ्या दिवशी सोशल स्टॉक एक्स्चेंज निधी उभारणी दस्तऐवजाच्या मसुद्यावरील आपली निरीक्षणे नॉट-फॉर-प्रॉफिट संस्थेला पुरवेल.
- v. नॉट-फॉर-प्रॉफिट संस्था सोशल स्टॉक एक्स्चेंजने मांडलेली निरीक्षणे निधी उभारणी दस्तऐवजामध्ये समाविष्ट करेल आणि इश्यु खुला करण्यापूर्वी सोशल स्टॉक एक्स्चेंजकडे अंतिम निधी उभारणी दस्तऐवज सादर करेल.

झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्स खासगीरित्या जारी करण्यासाठी जिथे पात्र आहे तिथे सारखीच प्रक्रिया पार पाडली जाईल.

३१. झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्स प्रत्यक्ष रूपात जारी करता येतात का?

उत्तर: नाही, झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्स केवळ डीमटिरिअलाइड्ड स्वरूपात जारी करता येतात.

३२. झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्सच्या इश्यू साइझला काही मर्यादा आहे का ?

उत्तर: झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्स जारी करण्यासाठी त्यांची किमान इश्यू साइझ ही एक कोटी रुपये आणि किमान ऑप्लिकेशन साइझ ही दोन लाख रुपये इतकी असेल.

३३. झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्स यशस्वीरित्या जारी करण्यासाठी कमीत कमी किती सदस्यत्व प्राप्त करणे आवश्यक आहे?

झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्स जारी करण्याच्या माध्यमातून उभारल्या जाणाऱ्या प्रस्तावित निधीच्या ७५ टक्के इतके किमान सदस्यत्व आवश्यक आहे.

३४. सामाजिक संस्था सोशल स्टॉक एक्स्चेंजमधून झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्सचे लिस्टिंग रद्द करू शकतात का?

उत्तर: सामाजिक संस्था पुढील परिस्थितीमध्ये झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपलचे लिस्टिंग रद्द करू शकतात -

1. ज्या उद्देशासाठी निधी उभारण्यात आला होता तो उद्देश साध्य झाल्यास आणि त्याअर्थाचे प्रमाणपत्र सोशल स्टॉक एक्स्चेंजकडे जमा करण्यात आल्यास, किंवा

(ब) ज्या उद्देशासाठी निधी उभारला गेला होता त्याचा निधी उभारणी दस्तऐवजामध्ये सांगितला गेलेला कालावधी उलटून गेल्यास.

३५. सामाजिक उपक्रमांनी सूचिबद्ध केलेले इन्स्ट्रुमेंट्स सेकंडरी मार्केटमध्ये ट्रेडिंगसाठी उपलब्ध असतात का?

उत्तर: नॉट-फॉर-प्रॉफिट संस्थानी जारी केलेली इन्स्ट्रुमेंट्स सेकंडरी मार्केटमध्ये ट्रेडिंगसाठी उपलब्ध नाहीत. पण नफ्यासाठी चालविल्या जाणाऱ्या संस्थांनी जारी केलेली इन्स्ट्रुमेंट्स सेकंडरी मार्केटमध्ये स्टॉक एक्स्चेंजेसच्या ज्या मंचांवर ती सूचिबद्ध आहेत, त्या मंचांवरील ट्रेडिंगसाठी उपलब्ध आहेत.

सामाजिक लेखापरीक्षक आणि सामाजिक प्रभावाचे मूल्यमापन

३६. सामाजिक लेखापरीक्षण (सोशल ऑडिट) म्हणजे काय?

उत्तर: सामाजिक लेखापरीक्षण म्हणजे सामाजिक संस्थेने अंमलात आणलेल्या प्रकल्प/कार्यक्रमाच्या सामाजिक प्रभावाचे एका स्वतंत्र परीक्षणाच्या माध्यमातून करण्यात आलेले मूल्यमापन. यामुळे ध्येय आणि वास्तव यांतील असातत्य कमीत कमी राखण्यास तसेच कार्यक्षमता आणि परिणामकारकता यांच्यातील दरी कमी होण्यास मदत होते.

३७. सोशल ऑडिट फर्म म्हणजे काय?

सोशल ऑडिट फर्म म्हणजे सामाजिक लेखापरीक्षकांना कामावर ठेवणारी आणि किमान तीन वर्षांसाठी सामाजिक प्रभाव मूल्यमापनाचे काम पार पाडण्याचा ट्रॅक रेकॉर्ड असलेली संस्था

३८. सोशल ऑडिटर म्हणून कोण काम करू शकते?

इन्स्टिट्यूट ऑफ चार्टर्ड अकाउन्टन्ट्स ऑफ इंडिया (SEBI द्वारे निर्देशित अशी इतर एखादी एजन्सी) अंतर्गत येणाऱ्या एका स्व-नियामक संस्थेमध्ये नावनोंदणी केलेली व्यक्ती आणि जी व्यक्ती नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ सिक्युरिटीज मार्केटने घेतलेल्या सर्टिफिकेशन प्रोग्रामनुसार पात्र असेल व सोशल ऑडिटर म्हणून काम करण्यासाठीचे वैध प्रमाणपत्र बाळगून असेल.

सर्वसाधारण

३९. NPO ची नावनोंदणी आणि मार्केटमधून निधी उभारणे यांच्यादरम्यान काही लॉक-इन किंवा किमान कालावधी असतो का?

उत्तर: नाही, कोणत्याही NPOची नावनोंदणी आणि मार्केटमधून निधी उभारणे यांच्यादरम्यान कोणताही लॉक-इन किंवा किमान कालावधी नाही.

४०. निधी उभारणी दस्तऐवजाचा मसुदा तयार करण्यासाठी एक मर्चंट बँकर नियुक्त करणे आवश्यक आहे का?

उत्तर: गरज नाही

४१. निधी उभारणी दस्तऐवजाच्या मसुद्यावर SSEने जारी केलेल्या निरीक्षणांसाठी कोणता वैधता कालावधी असतो का?

उत्तर: निधी उभारणी दस्तऐवजाच्या मसुद्यावर SSEने जारी केलेल्या निरीक्षणांसाठी ६ महिन्यांचा वैधता कालावधी असतो.

४२. NPOने उभारलेला निधी हा अनुदानाच्या स्वरूपात असतो की कर्जाच्या हे कृपया स्पष्ट करा

उत्तर: NPOद्वारे उभारला गेलेला निधी हा अनुदान अर्थात ग्रॅण्टच्या रूपात असेल.

४३. झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्सचे खासगी प्लेसमेंट हे SEBI AIFsनियमावलीअंतर्गत नोंदणीकृत असलेल्या सोशल इम्पॅक्ट फंड्सव्यतिरिक्त इतर कोणत्या व्यक्तीकडे करता येते का ?

उत्तर: होय, झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्सचे खासगी प्लेसमेंट हे SEBI AIFs नियमावलीअंतर्गत नोंदणीकृत सोशल इम्पॅक्ट फंडांव्यतिरिक्त इतर कोणत्याही व्यक्तीच्या माध्यमातून करता येते.

४४. सोशल इम्पॅक्ट फंड्समधून जारी केलेल्या झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्सचे खासगी प्लेसमेंट सोशल स्टॉक एक्सचेंजमध्ये सूचीबद्ध करणे आवश्यक असते का?

उत्तर: होय, सोशल इम्पॅक्ट फंड्समधून जारी केलेल्या झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्सचे खासगी प्लेसमेंट सोशल स्टॉक एक्सचेंजमध्ये सूचीबद्ध करणे अनिवार्य आहे.

४५. ZCZP इन्स्ट्रुमेंट प्रोजेक्टसाठीचे सर्व फंड्स SSE च्या माध्यमातूनच उभारणे आवश्यक आहे की त्यापैकी काही निधी SSE च्या बाहेरही उभारला जाऊ शकतो?

उत्तर: होय, ZCZPइन्स्ट्रुमेंट प्रोजेक्ट SSE च्या माध्यमातून उभारला गेला पाहिजे, किंवा काही SSEच्या बाहेरही उभारला जाऊ शकतो. यासाठी निर्दिष्ट नियमांचा संदर्भ घेता येईल.

४६. NGO/NPO ना परदेशी संस्थात्मक गुंतवणूकदारांकडून किंवा व्यक्तिगत अनिवासी दात्यांकडून निधी गोळा करण्यापूर्वी FCRA रजिस्ट्रेशन मिळविणे आवश्यक आहे का?

उत्तर: सध्या परदेशी गुंतवणूकदारांना SSEच्या माध्यमातून गुंतवणूक करण्याची परवानगी नाही.

४७. एकाच इन्स्ट्रुमेंटमधून परदेशी फंडिंग आणि स्थानिक फंडिंगचे व्यवस्थापन कसे करता येईल, की NRIs/परदेशी गुंतवणूकदारांना वेगळी इन्स्ट्रुमेंट्स असतील?

उत्तर: परदेशी फंड्सना सध्या परवानगी नाही.

४८. एकदा का NPO द्वारे एका प्रोजेक्टसाठीची प्रस्ताव मांडला गेला की त्यातून निधीउभारणी कशी होईल? गुंतवणूकदार हे प्रस्ताव पाहून NPOशी संपर्क साधतील की NPO ला स्वतःहून मदत शोधावी लागेल?

उत्तर: SSEचा मार्केटिंगमध्ये कोणतीही सहभाग नसेल.

४९. गुंतवणूकदारांना दाते म्हणून वागविले जाईल का?प्राप्त निधीचा हिशेब कसा ठेवला जाईल?

उत्तर: होय, गुंतवणूकदारांना नेहमीच्या अकाउंटिंग तत्वानुसार दाते मानले जाईल.

५०. ZCZP इश्यु संपूर्णपणे सबस्क्राइब न झाल्यास काय होईल?

उत्तर: ऑफरच्या कागदपत्रांमध्ये हे स्पष्ट करावे लागेल आणि त्याला अंमलात असलेले नियम लागू असतील.

५१. झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट होल्डिंग्ज हस्तांतरित करता येण्याजोगे असतील का?

उत्तर: ZCZP मध्ये ट्रेडिंगला परवानगी नाही, पण त्यांना कायदेशीर वारसांना हस्तांतरित करण्यासारख्या इतर कारणांसाठी हस्तांतरित करता येते.

५२. झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्सना सिक्युरिटीज व्यवहार कर लागू असेल का?

उत्तर: नाही, झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्सना सिक्युरिटीज व्यवहार लागू नसतील

५३. एखादी लिस्टेड NPO एकाच प्रकल्पासाठी इतर एखाद्या ZCZP इन्स्ट्रुमेंटच्या माध्यमातून अतिरिक्त निधी उभारू शकते का?

उत्तर: होय, लिस्टेड NPO एकाच प्रकल्पासाठी इतर एखाद्या ZCZP इन्स्ट्रुमेंटच्या माध्यमातून अतिरिक्त निधी उभारू शकते.

५४. एखादी लिस्टेड NPO प्रत्येक प्रोजेक्टसाठी एक अशाप्रकारे एकाहून अधिक ZCZP इन्स्ट्रुमेंट्स जारी करून एकाहून अधिक प्रोजेक्टसाठी निधी उभारू शकते का?

उत्तर: होय, लिस्टेड NPO प्रत्येक प्रोजेक्टसाठी एक अशाप्रकारे एकाहून अधिक ZCZP इन्स्ट्रुमेंट्स जारी करून एकाहून अधिक प्रोजेक्टसाठी निधी उभारू शकते.

५५. सोशल इम्पॅक्ट बॉण्ड्स आणि डेव्हलपमेंट इम्पॅक्ट बॉण्ड्स या 'पे-फॉर-सक्सेस' स्वरूपाच्या निधीपुरवठा संरचना आहेत, असे असताना NPOs ना त्या जारी करण्याची परवानगी मिळू शकते का?

उत्तर: होय, NPOsना सोशल इम्पॅक्ट बॉण्ड्स आणि डेव्हलपमेंट इम्पॅक्ट बॉण्ड्स जारी करण्याची परवानगी दिली जाईल.

५६. एखाद्या नोंदणीकृत NPO द्वारे सोशल स्टॉक एक्स्चेंजबाहेर उभारल्या गेलेल्या निधीचे तपशील LODR अंतर्गत करावयाच्या वार्षिक प्रकटीकरणाचा अर्थात डिस्क्लोजरचा भाग म्हणून जाहीर करणे आवश्यक आहे का?

उत्तर: नोंदणीकृत NPO द्वारे सोशल स्टॉक एक्स्चेंजच्या बाहेर उभारल्या गेलेल्या निधीचे तपशील

LODR अंतर्गत करावयाच्या वार्षिक प्रकटीकरणाचा अर्थात डिस्कलोजरचा भाग म्हणून जाहीर करणे आवश्यक आहे.

५७. झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्सचे रद्द होणे हे असे इन्स्ट्रुमेंट सूचीमधून बाहेर काढणे अर्थात डीलिटिंगसारखेच असते का?

उत्तर: होय, झीरो कूपन झीरो प्रिन्सिपल इन्स्ट्रुमेंट्सचे रद्द होणे हे असे इन्स्ट्रुमेंट डीलिटिंगसारखेच असते.

गुंतवणूकदार

५८. कॉर्पोरेट कंपन्यांसाठी फंडिंगला पाठबळ पुरविण्याच्या दृष्टीने नोंदणी करण्यासाठीची प्रक्रिया काय आहे?

उत्तर: कॉर्पोरेट्सना गुंतवणूकदार नोंदणी प्रक्रियेची नेहमीची पद्धत वापरता येईल.

५९. एफआयआय, एफपीआय किंवा अनिवासी गुंतवणूकदार यांसारख्या परदेशी गुंतवणूकदारांना NPO निधी उभारण्यामध्ये गुंतवणूक करण्याची परवानगी असेल का?

उत्तर: एफआयआय, एफपीआय किंवा अनिवासी गुंतवणूकदार यांसारख्या परदेशी गुंतवणूकदारांना NPO निधी उभारण्यामध्ये गुंतवणूक करण्याची परवानगी दिली जाणार नाही.